

ПОЛІТИЧНІ ДІАЛОГИ

Степан ДАВИМУКА

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ГАЛИЦЬКОЇ АСАМБЛЕЇ

*Доповідь на другій сесії Галицької Асамблеї
5 вересня 1991 року, м. Тернопіль*

Шановна Президіє! Шановні депутати! Пані і панове!

За останні місяці ситуація в економіці істотно погіршилась. Почався період “стагфляції”, лавинного спаду виробництва, зумовленого не лише зменшенням обсягів виробництва, але й зупинкою підприємств, руйнуванням технологічних ланцюгів виробництва. Збільшується товарний дефіцит. Гроші стали “гарячими”. Зросла соціальна напруга.

Центральному уряду за обставин, що склалися в поточний момент, вигідно імітувати популістські “енергійні дії” з непрогнозованими наслідками, фактично вичікувати та свідомо затягувати справи, щоб потім, після референдуму та форсованого підписання союзного договору, зваливши вину на сепаратизм республік, накласти на країну силову матрицю фінансових органів, КДБ та армії, перейти до формування загальносоюзного ринку. Республіканському уряду, в свою чергу, бракує переконання і волі до рішучих дій по формуванню і утвердженню повного комплексу державних економічних механізмів та структур, що дало би можливість конструктивно оволодіти ситуацією і випереджувати негативний розвиток подій.

На такому фоні реальний перебіг економічних процесів нестримно веде до катастрофи. Не дивно, що в такій ситуації регіони прагнуть захистити себе від економічного розвалу, обмежити його розростання. Очевидно також, що об’єднання ресурсів, потенціалів та зусиль наших трьох областей підвищують наші шанси в боротьбі за виживання. Але для тісного співробітництва є далеко ширше підґрунтя, ніж лише жорстке веління моменту: цілий комплекс історичних, культурних, господарських, політичних та економічних мотивів. Головна з цих передумов – взаємодоповнення наших економік, що в їх сукупності різко підвищує самодостатність регіону – з одного боку, його стійкість та опірність в аварійних обставинах, із іншого – потенціал до розвитку та розквіту. Друга – єдність економічної та соціальної інфраструктури, що формувалася в Галичині століттями і сплавлена культурними та господарськими традиціями. Нарешті третя – єдність та синхронність суспільно-політичних процесів у регіоні, висока однорідність та визначеність нашого населення у ставленні до основних соціально-політичних проблем. У цьому відношенні я б хотів відзначити чи не найпотужніше на Україні майже генетичне прагнення нашого населення до повнокровної української державності, живуче, невнищене почуття господаря, нестримний потяг до підприємництва та жагу до приватної власності. Саме це визначає основні напрями нашої майбутньої стратегічної роботи: формування та утвердження

нашого регіонального фрагменту державності України та регіональної інфраструктури ринкової економіки.

Із огляду на це нам украй необхідна узгоджена економічна політика як єдина стратегічна лінія соціально-економічного розвитку у вигляді взаємопов'язаної системи довго-, середньо- і короткотермінових цілей, які повинні виражати національні й регіональні пріоритети та інтереси.

Юридичною основою для розробки та реалізації цієї політики стане запропонована довгострокова угода зі співробітництва.

В основу її покладено:

- зобов'язання щодо сумісного проведення структурної, інвестиційної, природоохоронної, фінансово-кредитної, цінової регіональної політики;
- розширення співробітництва в комерційній, маркетинговій, посередницькій діяльності;
- розробка і впровадження спільного механізму соціального розвитку областей збалансованого з природним й економічним потенціалами, підвищення рівня життя, соціального і економічного захисту населення;
- створення спільної індустрії туризму та ін.

Механізмом реалізації угоди передбачено створення робочого органу – міжрегіональної координаційної Ради, експертних груп спеціалістів із метою визначення головних регіональних проблемних питань і шляхів їх вирішення, а також відтворення комп'ютерного банку даних в регіональному інформаційно-обслуговуючому центрі.

До розробки детальної програми співробітництва буде залучений науковий потенціал наших академічних організацій та вузів. Науковий супровід повинен охопити насамперед вузлові напрямки розвитку нашого регіону: розвиток продуктивних сил, промисловості, сільського господарства, будіндустрії, соціально-економічних відносин, природокористування, екології, формування ринкової інфраструктури, інновацій тощо.

Головною метою нашої економічної політики, на мій погляд, повинно стати створення регіонального територіально-виробничого комплексу, розрахованого на ринкове середовище. Це означає і переструктуризацію теперішньої економіки, і переорієнтацію її зв'язків, і доповнення необхідними проміжними та кінцевими ланками з метою організації замкнених технологічних циклів, розосередження виробництва тощо.

При цьому важливо визначитися з майбутньою спеціалізацією регіону, яка повинна з часом стати джерелом його розквіту.

Необхідна розробка окремої програми, розрахованої на аварійну ситуацію, на найгірший сценарій розвитку подій, на ті обставини, що створюють соціальну напругу – перш за все забезпечення продуктами, житлом, товарами широкого вжитку. У нас є відповідні пропозиції та напрацювання.

Особливе значення в умовах формування ринку відіграє забезпечення високого технічного рівня виробів, що обумовлює їх конкурентоздатність. Тут значної ваги набуває участь у проектах провідних зарубіжних фірм та відповідні інвестиції. Через них наша економіка й буде інтегруватися у світову.

Найбільшим бар'єром залишається скелет різної адміністративно-відомчої приналежності. Демонтаж відомчих бар'єрів на основі інтересів регіону та на основі

нових організаційних форм із повними замкнутими технологічними циклами, що забезпечують повнокомплектне виробництво готових наукомістких виробів, є запорукою ефективної економіки. Скелетом регіональної економіки залишаться найбільші об'єднання-концерни. Структура концернів буде доповнена системою дрібних підприємств, які співпрацюватимуть на кооперативних зв'язках із ними.

Шановні депутати, гості! Я не ставлю перед собою завдання називати всі напрями і шляхи вирішення загальних проблем і цілей, передбачених нашою спільною угодою, лише хочу зосередити вашу увагу на деяких.

Уже сьогодні здійснюються практичні спільні кроки щодо вирішення назрілих питань господарської політики. Активно ведуться роботи по створенню спільних виробництв випуску одноразових шприців, систем переливання крові, поліетиленових труб і таропакувальних виробів у нашій та Івано-Франківській областях.

Здійснюються заходи щодо створення ринкової інфраструктури. У Львові й Тернополі створено товарні біржі, які планують організацію оптової торгівлі матеріальними й сировинними ресурсами, продукцією матеріально-технічного забезпечення, нерухомістю, іншими цінностями, а також здійснювати операції з цінними паперами. Засновано шість комерційних та кооперативних банків, а також селянський банк.

Львівський облвиконком має певний досвід у визначенні місцевого замовлення і створенні обмінного фонду. Ми хотіли б тіснішого співробітництва у цих напрямках.

Більш високого рівня економічного співробітництва можна досягти у взаємному еквівалентному обміні товарами народного споживання, котрих Львівщина вивозить лише в інші області республіки майже на 2 млрд. крб. із них – на 600 мільйонів в Івано-Франківську та 270 млн. в Тернопільську області, одержуючи, в основному, продовольчі товари. Обмін продукцією виробничого призначення між нашими областями перевищує 1 млрд. 200 млн. крб.: тут і базові види сировини, продукція хімічної і машинобудівної промисловості, електронної і легкої, будматеріали та ін.

У західних областях України досить добре розвинуте бавовняно-прядильне виробництво: Долинська, Львівська, Нововолинська бавовняні, на Тернопільщині – прядильно-ткацька фабрики. Чиновники з міністерства легкої промисловості, міцно прив'язавши нас співпрацю по бавовні-сирцю з республіками Середньої Азії, основні потужності по випуску готової продукції розвивали у східних областях, унаслідок чого лише 14% пряжі використовується на місцях. Уявляється доцільним об'єднання бавовняно-прядильних підприємств в асоціацію з трикотажними та панчішними фабриками.

Новостворена асоціація “Галавто” по випуску автотранспорту, автобусів, автокранів надалі повинна стати базовим машинобудівним комплексом Західного регіону України. У Львові створено Український національний концерн “Електрон”, який має намір забезпечити потреби українського ринку в телевізорах.

Наші підприємства-гіганти, такі як автобусний завод, автотранспортувачів, котрі мають сотні постачальників і стільки ж клопоту, могли б значно їх скоротити у тісному співробітництві щодо використання потенціалу таких підприємств і об'єднань сусідніх областей, як “Ватра”, “Оріон”, “Сатурн”.

Нагромадженням даних про економічний потенціал регіону, складанням балансу ввозу і вивозу товарних ресурсів областей із тим, щоб обґрунтовано вносити зміни до структури промислового виробництва для більш повного задоволення внутрішньо-регіональних потреб, виглядає доцільним завантажити регіональний комп'ютерний центр.

Нам у край необхідна узгоджена тактика і стратегія дій у життєво важливій сфері екології і природокористуванні. З точки зору перспективи треба відмовитися від практики реалізації розпорошених природоохоронних заходів, перейти до єдиної цілеспрямованої екологічної політики і спільних механізмів її реалізації. Мова йде про розробку методів і засобів екологічного захисту такої природно, історично та економічно цілісної території, якою є наш регіон.

Перехід до ринкової економіки неминує диктує вимогу формування спільного ринку екологічних послуг. Із організаційної точки зору це: синхронізація і координація рішень і практичних заходів; спільна екологічна інфраструктура; узгодження екологічних програм; створення єдиної системи екологічного моніторингу; координація наукових досліджень і їх практичне впровадження. Нам потрібна єдина політика і в питанні формування ринкових механізмів екологічного захисту території, що передбачає скоординовані дії у встановленні цін на природні ресурси, впровадженні платежів за забруднення навколишнього середовища, формуванні системи екологічного оподаткування, проведенні фінансово-кредитної політики у цій сфері, розробці й використанні єдиної нормативної бази.

Друга проблема, яка потребує спільного вирішення – проблема Карпат. Після Чорнобильської аварії їх екологічна роль на Україні, та й в Європі, значно зросла. Найбільш реальний і перспективний шлях розумного використання Карпат – це розвиток рекреаційної індустрії з особливим режимом природокористування (тут необхідна єдина науково-обґрунтована програма розвитку туризму, відпочинку й оздоровлення).

Ці проблеми й перелічені напрямки спільної роботи виносять на порядок денний питання створення відповідних координаційно-консультативних структур у системі управління регіоном, які повинні формувати науково обґрунтовану політику у сфері екології і рекреації, давати конкретні пропозиції органам влади для практичного втілення. З цією метою при Львівському облвиконкомі створено науковий соціально-екологічний центр. Аналогічні підрозділи варто створити і в інших областях, налагодивши тісну співпрацю і координацію дій між ними. Львівщина в числі перших перейшла на новий економічний механізм природоохорони. Рішенням облвиконкому введено плату за порушення і забруднення навколишнього середовища, яка надходить в обласний природоохоронний фонд для цільового використання. Вважаю доцільним розширити такий механізм на всі області нашого регіону.

Особливої уваги у здійсненні спільної політики вимагають питання соціального захисту населення. Перехід до ринкової економіки вимагає якісно нової системи захисту, яка повинна опиратися на ефективні економічні і правові гарантії. Треба забезпечити безпосередню залежність фонду соціального захисту від створеного на території доходу. Використана у Львівській області на споживання і нагромадження частка національного доходу в розрахунку на одного жителя значно менша від середньої по республіці. Ще нижчий цей показник на душу населення в сусідніх областях.

Через невідповідності, які склалися, реальні доходи більшості сільського населення наших областей помітно нижчі порівняно з міським, що істотно впливає і на інтенсивність територіальної рухомості сільських жителів. Зростаюче економічне й соціальне значення проблеми упорядкування трудових маятникових міграцій у міста викликає потребу вже в найближчий час провести широкі регіональні дослідження, і на їх основі скласти цільові програми, спрямовані на впорядкування цього явища, забезпечити оптимальну збалансованість місць проживання людей та місць їх трудової діяльності.

Укладення угоди між нашими областями не означатиме самоізоляції. Навпаки, позбавляючись диктату центру, економічну політику можна буде проводити з урахуванням національних, регіональних інтересів та керуючись економічною доцільністю.

Об'єднаймо свої зусилля на благо Галичини та України!

Шановне зібрання! У цю високу хвилину я не буду гадати, де б'ється серце України, але впевнений, що його пульс найбільш відчутний у нашому регіоні, в Галичині. Дякую.

НА ШЛЯХУ БОРОТЬБИ

*Виступ на останньому засіданні обласної Ради
7 липня 1994 року, м. Львів*

Шановний Голово! Шановна Президіє! Шановні депутати!

Сьогодні наше останнє засідання. Сьогодні завершуються наші повноваження. Прийшов час прощатися. Це викликає особливі почуття: і почуття гордості за успіхи, і жалю – за невдале і недовершене, і почуття терпкого суму від того, що наше, викуване у боротьбі братство, розсіється. Ми пройшли довгий чотирьохрічний шлях боротьби. Пройшли відкрито, чесно і мужньо. Ми не лукавили. Ми були епіцентром боротьби добра і зла. Сьогодні ми складаємо зі своїх плечей великий тягар відповідальності. Завтра інші люди понесуть його. Дай їм, Боже, сили й розуму, щоб вони несли цей тягар краще за нас.

Ми прийшли до влади, опановані високими почуттями чесного й жертвовного служіння Галичині та Україні. Ми не відали, якою буде наша доля – ми просто відгукнулися на поклик боротьби за волю, який вічно живе у нашому народі. Це органічно об'єднувало нас і оберігало за найскладніших обставин.

Наша обласна Рада стала потужним двигуном насамперед політичних змін, джерелом політичних ініціатив, спрямованих на утвердження національного і християнського. Регіон став притулком переслідуваних церков і політичних організацій. Були створені сприятливі умови для становлення політичної системи. Знамениті ухвали про національну символіку й національні свята зіграли фундаментальну роль в орієнтації всього українського суспільства. Особливе значення щодо консолідації національно-демократичних сил західного регіону мала Галицька асамблея.

Ухвали нашої Ради, спрямовані на деідеологізацію, декомунізацію і департизацію організацій і підприємств сприяли політичній стабілізації та збереженню кадрового потенціалу. Ми перші поставили і вирішили питання про повернення наших військовиків із “гарячих точок”, а пізніше про військову службу лише в Україні. Хочу висловити вдячність тодішньому командуванню ПрикВО за розуміння і допомогу в цій справі. Тоді це було й небезпечно, і ризиковано. Але десятки, сотні врятованих і збережених життів хай будуть їм і нам нагородами.

Шановні депутати! Дуже часто за політичні рішення ми платили дорогу ціну у сфері економічній. Але ніколи ні від мене, ні від моїх заступників, керівників і працівників виконавчих структур, директорів підприємств і організацій ви не чули жалю чи обвинувачень. Ми розуміли, що ці рішення формують Україну, прискорюють політичні процеси в Україні і є благом для неї. Я хочу від усіх нас і від себе особисто подякувати цим людям за розуміння, співучасть, терпіння і мужність.

Наша обласна Рада стала найавторитетнішим політичним центром у Галичині, та не лише в Галичині. Наші ухвали з найактуальніших питань впливали на прийняття рішень далеко за межами нашої області. Неодноразово обласна Рада безпосередньо очолювала політичну боротьбу. Найбільше наших ухвал стосувалося питань економіки. Реформування земельних відносин, агропромислового комплексу, промисловості, житлового сектору, захист внутрішнього ринку, створення ринкової інфраструктури, приватизація були в центрі нашої уваги. Багато з опрацьованих нами програм та механізмів їх реалізації ініціювали чи лягали в основу відповідних постанов Верховної Ради та Кабінету Міністрів. Одним із найважливіших за наслідками було рішення про збільшення присадибних ділянок та наділів під індивідуальну забудову. На базі присадибних наділів форсовано формується традиційне для Галичини дрібнотоварне виробництво. І вся Львівщина перетворилася у будівельний майданчик. Лише минулого року збудовано 14 тис. індивідуальних будинків. Реалізується “львівська модель” аграрної реформи. В її основі: прискорення земельних перетворень; трансформація колгоспів і радгоспів у колективні господарства – об’єднання власників на основі паювання (персоніфікації) вартості основних засобів та умовного розподілу землі; приватизація, через акціонування та викуп, переробних підприємств та обслуговуючих структур за участю сільських виробників; корінна реорганізація структури управління АПК; зміна системи заготівель сільськогосподарської продукції, створення приватних товарних господарств у вигляді фермерських господарств, створення ринкової інфраструктури села (економічної і технологічної) у максимально можливому за поточних умов розмаїтті суб’єктів; налагодження ефективної державної підтримки сільських товаровиробників; підготовка до реалізації товарної сутності землі через бонітування, картографування у необхідних масштабах та земельний банк. Комплексною метою є створення в аграрному секторі життєздатного ринкового конкурентного середовища.

У реформуванні нашої промисловості ми керуємося принципами розбудови національної економіки. Враховуючи особливості, характер і масштаби наших підприємств, ми їх включаємо у реалізацію загальнонаціональних, галузевих і міжрегіональних програм. Ми були ініціаторами, учасниками й реалізаторами формування багатьох із них. На даний момент розроблено 140 таких програм. Фінансові труднощі ускладнюють їх виконання. Тому ми здійснюємо пошук нових джерел інвестування, у тому числі використання акумульованих ресурсів місцевих підприємств. У такий спосіб вдалося створити сучасні потужні підприємства: Кам’янка-Бузький консервний і паркетний заводи. Завдяки акумуляції власних валютних коштів реконструйовано і впроваджено нові вироби на “Світочи”, “Світанку”, Сокальському хімзаводі, почалася реконструкція Дрогобицького нафтопереробного заводу, впроваджується нова технологія на Добротвірській ДРЕС. Встановлено ділові контакти з міжнародними та іноземними фінансовими організаціями, підписані угоди на реалізацію дуже важливих для нас пілотних проектів: “Звенигородський” із голландцями і “Агротехнопарку

“Броди” з ЄС. Із перелічених питань прийняті відповідні Укази Президента й постанови Уряду.

Одним словом, реалізується багато серйозних і важливих для нашої економіки проєктів, тож нова Рада приходиться не на голе місце. Їй упадок передається великий фронт робіт.

Шановні депутати! Останнім часом, і це пов’язано значною мірою з виборами, багатьма політичними діячами й партіями, поширюється і утверджується в масовій психології модель загальнонаціональної катастрофи. Це дуже небезпечно. Це поневолює людей, руйнує суспільство.

При глибинних трансформаціях суспільства, які супроводжуються ліквідацією, розривом старих структур і зв’язків та формуванням великої кількості нових, настає період, коли старі системи вже зруйновані, а нові ще не задовольняють актуальних потреб суспільства і функціонують неефективно. Виникає розгубленість через повне нерозуміння того, що діється, перекручення реального змісту подій, перебільшення справжніх масштабів біди, ототожнення особистої поразки з поразкою нації. Усе це в індивідуальній та масовій психології складається в образ “руїни”, “загибелі”, “катастрофи”. Такий стан стає сприятливим ґрунтом для політиканства, що спирається на всілякого роду міфи, ілюзії, хворобливі сподівання. Небезпека такого стану в його активності, у прагненні повернути суспільні процеси назад, намаганні викрити владу – головну, на думку цих людей, причину всіх нинішніх і майбутніх нещастя та бід. Тому для успішного руху вперед органами влади необхідно сформувати потужний рушійний стартовий імпульс, який би заклав на тривалий період необхідні тенденції розвитку. І ці тенденції можуть бути закладені й реалізовані лише шляхом ущемлення старого, існуючого, та сприяння новому, необхідному. Саме на старті потрібно домогтися зламу реакційного й войовничо консервативного, ліквідації блокуючи механізмів політичних, ідеологічних та виробничих корпоративних угруповань, створення простору для розширення, поглиблення та прискорення перетворень.

У практичній діяльності і Голова обласної Ради, і я, як голова обласної адміністрації, керувалися саме таким розумінням логіки перехідних процесів. Але ми розуміли й інше, що, уражаючи існуюче, ми формуємо опозицію, яка, організовуючись, використовує всі засоби для завоювання адміністративної влади, щоб під будь-яким камуфляжем зберегти своє панування. І на виборах ми один-на-один зіткнулися з цим явищем. Але народ завжди мудріший, який обрав перевіреного й надійного політичного бійця Миколу Гориня, нашого Голову. І ми вдячні країнам за цей вибір, а Миколі Гориню бажаємо успішної діяльності на славу Галичини й України.

Шановні депутати! Сьогодні ми прощаємося, і я хочу вам сказати найсердечніші й найтепліші слова подяки за співпрацю, за підтримку, за розуміння, за довіру, за захист. Я в боргу перед вами. А тим небагатьом, хто переслідував, намагався дискредитувати мене, хочу сказати: “Бог вам суддя. Ви це робили не за своєї волі”.

Шановні депутати! Від обласної державної адміністрації найкращі Вам побажання.

Щастя вам, шановні панове-товариші, в широкому світі.

Низький вам уклін!

ВИСТУП С. ДАВИМУКИ З ПИТАНЬ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

Шановні депутати!

Перемога в 1990 році об'єднаних демократичних сил створила в нашому регіоні особливу ситуацію. Він став своєрідним плацдармом, базою національно-визвольного руху в широкому розумінні, метою якого було здобуття незалежності України.

Як рух протесту проти тоталітарно-комуністичного режиму, спрямований, насамперед, на руйнацію імперії, національне відродження, послідовно радикалізуючись, регіон добився значної політичної мобілізації мас, що стало одним з визначальних факторів перемоги. Перед демократичними силами Львівщини виникли два головні завдання: по-перше, сформувати владні структури, які були б не лише здатні вистояти в умовах внутрішньої і зовнішньої блокади, всіляких утисків із боку тоді комуністичних центрів Москви і Києва, але й працювати творчо, реформаторськи, наступально, опираючись на свідомі патріотичні сили та національно-демократичні ідеї; по-друге, мобілізувати сили для стимулювання і поширення національно-визвольного руху на всю Україну.

Переді мною, обраного вами голови обласного виконавчого комітету, виникла проблема формування авторитетного регіонального уряду, здатного розробити й реалізувати таку стратегію і тактику виконавчої влади, яка в тодішніх складних умовах політичної та ідеологічної боротьби дозволила б не лише уникнути безкомпромісної, смертельної для нас конфронтації зі силовими та економічними і виробничими структурами, але й започаткувати та поглиблювати тенденції до співробітництва й залучення їх до національного руху. Для всіх структур було необхідним сформувати таку внутрішню еволюцію: від опозиції через нейтралітет до підтримки. Ми виходили із засад, що у всіх структурах нашого регіону є відповідний рушійний потенціал, і кожній необхідно надати шанс.

Особливість ситуації і характер роботи обумовлювали специфічний комплекс вимог до кандидатів. Насамперед необхідно було забезпечити в обласному масштабі одночасно довіру до них політичних сил і галузевих структур. Це досягалося національно-патріотичною визначеністю, державницькою поставою, антикомуністичною орієнтацією, широкою освіченістю і професіоналізмом, культурою та високими моральними якостями й чеснотами. Швидкоплинність процесів і реформаторство вимагали глибоких навиків, швидкої орієнтації і адаптації та потужного творчого потенціалу. Надмірні і тривалі навантаження – відповідно залізного здоров'я, твердого духу, стійкого характеру. Виробили й чітку позицію до колишніх членів комуністичної партії. З тими, хто був активістом партії, працював на ідеологію, проявляв надмірну ініціативу на партійному фронті, коли можна було без неї обійтися, нам не по дорозі. Хто ж за різних обставин тодішнього життя отримав партійний квиток лише як допуск до професійної роботи і прогресивно зарекомендував себе в процесах 1989–1990 рр., той мав рівні шанси.

Це було зумовлено ще й тим, що за короткий час (неповних два роки) демократичні сили не встигли створити стійкі організаційні структури й виховати в необхідній кількості власні кадри, особливо середньої і нижньої ланок.

Все це і лягло в основу нашої кадрової політики, якої ми дотримуємося до цього часу.

Хочу відзначити ще одне своєрідне явище. З моменту перемоги 1990 року почався період різкої лібералізації режиму, а подекуди й паралічу союзної влади. На цей час ризик для активних учасників руху став мінімальним, а перспектива значною. Не дивно, що на арені з'явилося чимало людей, які в більш загрозливій ситуації відсиджувалися по своїх "кухнях". Ця хвиля виявилася надто істеричною, радикальною і претензійною на посади, але слабопрофесійною.

Шановні депутати! Без сумніву, реалізація основних принципів нашої кадрової політики зумовила значні кадрові зміни. В органах державної виконавчої влади зміни полегшувалися постійними реорганізаціями. За період діяльності облвиконкому (з травня 1990 р. по квітень 1992 р.) замінено 5 із 7 керівників облвиконкому, 7 із 8 керівників відділів апарату ОВК, 20 із 31 керівників самостійних відділів, управлінь ОВК і обласних підрозділів, 13 із 20 голів рай- та 4 із 5 голів міськвиконкомів. Під час запровадження суміщених голів Рад та виконкомів, було заміщено решту 7 голів райвиконкомів. Також замінено всіх 20 перших заступників голів РВК.

У процесі створення інституту Представників Президента України, замінено 4 із 7 керівників ОВК, уведено 3 нові посади заступників глави облдержадміністрації. Замінено також 6 із 8 керівників відділів апарату ОВК, 16 із 35 керівників самостійних підрозділів ОВК, 17 із 20 на посаду перших заступників глав райдержадміністрацій. Заміна на різних рівнях складає від 80 до 100 %.

Серед керівників Головного та районних управлінь сільського господарства, продовольства й підприємств переробної промисловості оновлення склало 71%. Перевага надавалась молодим, перспективним кадрам з досвідом господарської роботи. В галузі будівництва й будіндустрії загальнодержавної власності замінено 26 керівників із 60 (відсоток оновлення кадрів склав 43). Відповідно в системі паливно-енергетичного комплексу 19 із 31 (оновлено 61% керівників). У галузі промисловості, транспорту та зв'язку заміни здійснювались як за ініціативою трудових колективів, так і облдержадміністрації або відповідно господарських управлінь. Справи часто набувають затяжного характеру (до 1,5 року) у випадках, коли галузеві міністерства стають на захист (часто безпідставний) відповідних керівників. У таких випадках доводилося звертатися до Прем'єра або навіть Президента України. Кілька таких справ не вирішено досі.

Найскладніші колізії бувають, коли керівник, який не реалізувався, має сучасне політичне прикриття, яке організує відповідний тиск і переводить проблему в політичну площину, найчастіше у вигляді брутальної істерії і нецивілізованих безкультурних акцій. У таких випадках ми створюємо додатково депутатські й галузеві комісії із залученням регіональних авторитетів і представників професійних громадських організацій. За результатами роботи таких комісій приймається остаточне рішення. Призначення нових керівників здійснюється переважно після консультацій зі всіма зацікавленими сторонами: адміністрацією, трудовим колективом, профспілкою, впливовими політичними організаціями, міністерством. Постійну увагу ми приділяємо нашим силовим структурам, організувавши режим тісної співпраці і взаємодії. Процес їх трансформації теж пов'язаний зі значними кадровими змінами. Керівництво обласної Ради й облдержадміністрації високо оцінюють діяльність командувача ПрикВО генерал-полковника Василя Собкова. Він твердо і послідовно реалізує переорієнтацію на національні кадри. Значні зміни відбулися в органах внутрішніх справ, особливо з призначенням начальника УВС генерал-майора Івана Мотринця. Тут ми орієнтуємося

на місцеві кадри. За останні три роки оновлення керівних кадрів УВС Львівської області від начальників відділень і вище склало 53,2%.

Дуже складні процеси відбувалися в управлінні СБ у Львівській області. Зрозуміло, що це було зумовлено специфічним кадровим складом і особливостями їх діяльності в Галичині. Почався процес зростаючої деградації і розкладу. За нашою ініціативою і втручанням голови СБУ, а останній раз і Президента України, кілька разів замінювалося керівництво управління, і лише з призначенням заступника голови СБУ генерал-лейтенанта Василя Горбатюка почалася стабілізація і позитивні зміни. Процес ще не завершений. З'явилася міцна група перспективної молоді, якій потрібно дати зелене світло.

Реалізуючи кадрову політику, ми переконалися в необхідності цілковитого контролю регіональною владою вирішення кадрових питань. Тому на всіх рівнях і по всіх каналах виявляли ініціативу щодо зміни законодавства в напрямку розширення наших повноважень. Приємно зауважити, що саме за нашої ініціативи впроваджено теперішній механізм призначень в області загальнодержавної власності, надані додаткові, щоправда, ще недостатні повноваження по контролю за митницями, силовими структурами... тощо. Практичною основою ефективного вирішення кадрових питань вважаємо постійну й тісну взаємностимулюючу співпрацю зі всіма владними й галузевими структурами на місцевому й центральному рівнях. У результаті цього в нашій області сформувався потужний, випробуваний практикою життя, високопрофесійний, дієвий, державноорієнтований кадровий потенціал, який переростає масштаби області. Цей потенціал є нашою особливою цінністю, і його треба всіляко оберігати і примножувати.

Шановні депутати! Наш народ переживає особливий період. Він повинен піднятися на найвищий щабель власної еволюції, стати народом державним. Це потребує формування нових якостей: державної свідомості й державної волі; твірної енергії і жертовної праці; вчасної мудрості і шляхетної витримки; громадської, особистої дисципліни і законслухняності. Такі періоди особливо бурхливі й небезпечні. Добро і зло важко диференціювати. Важко зважитися на власну дорогу через пустелю, легше вдаватися до безкультур'я, хаосу, руїни й рабства. Кожен наш керівник у цей період повинен бути хоч трохи Мойсеєм, і це треба цінувати найвище. Дякую за увагу.

**АГРАРНА РЕФОРМА НА ЛЬВІВЩИНІ:
ДОСВІД. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДОПОВІДЬ НА ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ НАРАДІ
З ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СЕЛА
9–10 ЧЕРВНЯ 1993 РОКУ, м. ЛЬВІВ**

Вельмишановний пане Прем'єре!

Шановна президіє!

Шановні учасники наради!

Україна, як і всі інші держави посткомуністичного світу, проголосила перехід до соціально орієнтованої ринкової економіки. Цей перехід вимагає корінної “ломки” всієї системи економічних відносин. Така “ломка” в сучасних умовах повинна бути не революційною, а реформаторською, яка б виключала некеровані руйнівні соціальні процеси. Успіх реформи загалом, як показує світовий досвід, значною мірою визначатиметься успішними аграрними перетвореннями. Особливого значення результативність аграрних перетворень, і – це зумовлено глибинними історичними й національними обставинами, набуває в Україні. Це добре розуміють реакційні і ворожі сили, і тому саме в напрямку аграрних трансформацій відчувається масоване гальмування. З іншого боку, проблема аграрної реформи є архитрудною і вимагає найвищого професіоналізму як в її розробці, так і реалізації.

Видається, що сьогодні є повне переконання, що без багатокладності, без перетворення відносин власності в нашому сільському господарстві, без створення економічної та технологічної інфраструктури, яка б забезпечувала функціонування різних форм господарювання, без державної підтримки сільських товаровиробників ситуація в аграрному секторі виявиться катастрофічною. Безумовно, результатом аграрної реформи має стати повна конституційованість приватної власності на землю на основі створення ринку землі та іпотечного кредиту. Хочу особливо наголосити на міркуванні, що ефективність приватної власності в сучасному цивілізованому світі зумовлена потужним інфраструктурним забезпеченням, яке створювалося десятиліттями. У зв'язку з цим слід тримати під контролем темпи і тривалість процесу реформування. Оскільки радикальне реформування АПК – це складний і багатограний процес, пов'язаний із вирішенням широкого спектру проблем, було б наївним вважати, що реформи можна провести за якийсь рік. Необхідні не лише корінні зміни у відносинах власності, але й глибокі структурні зміни в системі виробництва, зберігання, переробки й реалізації продукції, розвиток інженерної інфраструктури, поновлення фондів та багато чого іншого. Їх не можуть не гальмувати недостатність капіталовкладень в умовах гострої економічної кризи, в якій переплітаються структурні, фінансові та соціальні чинники на фоні багатьох, на жаль, панівних руйнівних процесів.

Отже, вказані зміни є тривалі. За нашими прогнозами – близько десятиліття. Відносна тривалість, еволюційність проведення структурних перетворень в АПК передбачає етапність реалізації. Кожен етап повинен визначатися відносною завершеністю, внутрішньою повнотою і контрольованою результативністю. Кількість етапів та їх тривалість повинні логічно впливати з тотального проекту тієї ринкової моделі, яка найбільш органічно відповідала б суті, традиціям та специфіці нашого

українського аграрного господарства, з одного боку, та сучасним вимогам і стандартам, з іншого.

На нашу думку, слід враховувати кілька визначальних моментів. По-перше, сільське господарство розвинутих країн функціонує як цілісна система великих, середніх і дрібних виробництв, органічна єдність підприємств різних форм власності, причому кожен тип виробничих суб'єктів, займаючи своє особливе місце, не має абсолютних переваг над іншими. По-друге, ставка на особисті інтереси і трудові мотивації виробників виправдана лише тоді, коли їх можна практично задіяти в реальній конкретній обстановці. Інакше кажучи, нормальне становлення будь-якого укладу вимагає відповідного економічного середовища та інфраструктурної бази. По-третє, будь-які глибинні перетворення соціально-економічної структури аграрного сектору – тривалий процес, у ході якого використовуються різноманітні перехідні форми господарювання, потужні засоби державної підтримки та регулювання. По-четверте, масштаб запланованих перетворень за глибиною і характером унікальний, і може бути прирівняний хіба що до проекту столипінської реформи. Водночас він значно перевищує масштаби плану Мансхолта для країн-членів ЄС чи плану Любке для післявоєнної Німеччини.

Особливого значення набуває перший стартовий етап реформи. Саме на цьому етапі задається головний рушійний імпульс, формується необхідне правове середовище, ініціюються багатопланові комплексні трансформації існуючого й розбудови нового, необхідного. Успіх чи невдача першого етапу є вирішальними для всієї справи. Смертельним для реформи було б заморожування стартового статус-кво під новою ширмою за допомогою нового законодавства. Ми є свідками такого намагання в Україні. Жорстке закріплення землі за сьогоднішніми колгоспами стане непереборним бар'єром для реформ у цілому. Найближчим історичним аналогом у цьому відношенні є “столипінська” аграрна реформа. За найактивнішої адміністративної і фінансової підтримки реформи лише 16% селян за 1907–1911 роки покинули общини і створили приватні господарства. Водночас двома основними причинами були брак капіталовкладень і опір виділенню приватних земельних ділянок із боку найбіднішої частини села, її протидія соціальному розмежуванню селянства.

Отже, очевидно, на старті необхідні особлива гнучкість, глибоке осмислення реалій, свідомий збалансований нахил у бік нового й певне істотне ущемлення старого, усунення бар'єрів для запрограмованих процесів. Все це можна зреалізувати лише за ґрунтовної підтримки та участі держави. Вказані міркування враховувалися при розробці так званої “львівської моделі” аграрної реформи.

Спеціалістами та науковцями області розроблений, із врахуванням діючого законодавства, повний пакет методик та нормативних документів за конкретними механізмами реалізації Програми. З метою прискорення реформи створюються обласні Земельний центр та Центр приватизації в АПК.

Наша область є індустріально-аграрною, однак має значний агропромисловий потенціал, який становить майже третину загальнообласного. У галузях АПК зайнято близько 400 тис. працюючих, які виробляють продукцію у 457 колективних сільськогосподарських підприємствах, 61 радгоспі й держгоспі, 65 міжгоспах, близько 1000 селянських (фермерських) господарствах, 44 підприємствах і організаціях агросервісу, 51 будівельній організації, 25 торговельних і 52 підприємствах харчової та переробної промисловості.

За агропромисловим комплексом закріплено 1280,4 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі – 858,6 тис. га ріллі. У власності й користуванні громадян 408,0 тис. га, в особистих підсобних господарствах – 181,6 тис. га, у власників селянських (фермерських) господарств – 7,6 тис. га, на одного жителя області припадає 0,31 га, що у два рази менше від середнього рівня по Україні.

На сьогодні паювання проведено в усіх господарствах. Пророблена велика робота, оскільки за кожним працюючим та пенсіонером нараховані заробітна плата, виходні та інше більш як за 20-тирічний період. Це дозволило визначити персональні паї кожного у вартості майна господарства. Розроблений, на мою думку, ефективний алгоритм умовного розподілу землі:

1. Розмір земельного паю визначений як власність селянина й фіксується земельним депозитним сертифікатом на право приватної власності. У сертифікаті засвідчується згода власника добровільно передати цей наділ у користування агроформуванню, створеному такими ж власниками.

2. Власники земельних депозитних сертифікатів на своїх загальних зборах укладають і підписують угоду як учасники й засновники, щоб передати свої наділи в поле сівозмін. Ця угода завіряється нотаріусом. При вільному виході селянина-власника із агроформування, йому замість земельного депозитного сертифікату видають державний акт на право приватної власності на землю.

3. Державний акт повинен визначати лише зовнішні контури землі нового агроформування, створеного селянами-власниками. Це дає можливість селянам-власникам вільно входити й виходити з об'єднання чи асоціації з означеним наділом.

Таке паювання створило базу для поглиблення процесів приватизації на основі внутрішнього акціонування. Це забезпечує додаткову стабільність, життєздатність та зацікавленість у результатах своєї праці.

Наявність різних форм власності створює сприятливу основу для урізноманітнення форм господарювання. Нині в області функціонує 311 спілок селян-власників, 77 кооперативних господарств, 25 асоціацій кооперативів, 35 акціонерних господарств, близько тисячі фермерських господарств, асоціація фермерів Жовківського району, агрофірми, агроторги тощо. Продовжується характерний для Галичини процес роздрібнення господарств. У нашій області утворилося 48 нових господарств. В основі цього поділу принцип: “село – кооператив”, “село – селянська спілка”. Крім того, в 1990–1991 роках було вирішене питання малого землекористування, тобто забезпечення особистих підсобних господарств податковими наділами землі. Це повинно, за наявності дійових механізмів заготівель, підвищити рівень товарності подвірних господарств. Уже сьогодні приватний (індивідуальний) сектор займає питому вагу у виробництві сільськогосподарської продукції: м'яса – 60%, молока – 58%, картоплі – 92%, овочів – 60% від загальнообласного їх виробництва.

Важливим є питання організаційної підтримки й координації нових форм господарювання. Воно вирішується делегуванням чітко окреслених повноважень відповідним обласним об'єднанням чи асоціаціям суб'єктів цих нових форм. До прикладу, для підтримки та координації розвитку фермерства створена обласна асоціація фермерських господарств, адміністрація якої у співпраці з державними органами вирішує повний обсяг питань, зокрема матеріально-технічного та фінансового забезпечення. На стадії завершення утворення обласної спілки приватних підприємств.

В умовах реформування аграрного сектору базовою щодо створення ринкової інфраструктури виступає районна ланка. І це органічно впливає зі сутності сільських районів. Створюються комерційні та фінансово-розрахункові центри, селянські банки, страхові агентства, міжгосподарські науково-виробничі центри, мережа фірмових магазинів як нових агроформувань, так і приватних осіб, набуває поширення зовнішньоекономічна діяльність, реорганізується сфера обслуговуючих і переробних галузей шляхом їх роздержавлення і приватизації. Утверджуючись, багато з цих структур утворюють філії в містах та інших районах і, таким чином, зумовлюють і посилюють конкурентоспроможність. Наприклад, селянський банк м. Жидачева створив розгалужену мережу відділень та філій у м. Львові, м. Стрию, с. Отиневичі, селянській спілці ім. Б. Хмельницького тощо. Селянські банки у 1994 році охоплюють усі райони області.

Одним із найефективніших засобів виходу з кризи є створення окремих економічних зон сприяння підприємницькій діяльності та більш ефективного впровадження науково-технічних розробок у виробництво. На Львівщині розроблений проект агротехнопарку “Броди”, який тепер перебуває на розгляді в Уряді. Створення агротехнопарку передбачає встановлення на його території особливого економічного функціонування всіх господарських структур і концентрацію багатьох наукових і технологічних проектів. Серед них і будівництво спільно з фірмами із ФРН сервісної станції обслуговування сільськогосподарської техніки на основі колишньої ракетної бази; спільний із федеральним урядом Верхньої Австрії проект фермерського господарства “Українсько-австрійська садиба”, організація збереження сільськогосподарської сировини методом іррадіації, оптимізація лісонасаджень в агроландшафтах у зонах інтенсивного ведення сільськогосподарських робіт. Проект у цілому отримав високу оцінку й фінансову підтримку міжнародних європейських організацій.

Щодо роздержавлення підприємств виробничої інфраструктури та переробної промисловості, то у нас Ви познайомитеся з широким спектром різних варіантів, процедур і результатів. Загалом недержавний сектор промисловості у області вже складає 20%. Протягом 1993–1994 років будуть приватизовані ще 87 підприємств АПК.

Ведеться напружена й масштабна робота по картографуванні й кадастровій оцінці землі й створенні відповідні творчі колективи. На проведення цих робіт із обласного бюджету виділено 120 млн. крб. Однак цього недостатньо. Просимо Уряд виділити необхідні кошти. Повірте, робота буде зразковою на сучасному рівні і може бути використана по всій Україні.

Одним із найголовніших напрямків нашої програми є підготовка висококваліфікованих кадрів. Всі наші вищі учбові заклади, науково-дослідні інститути та середні спеціальні заклади аграрного профілю включені в процес формування кадрового забезпечення приватизації, підготовки та перепідготовки спеціалістів для роботи в приватизованих та приватних структурах.

У завершальній частині хочу виділити наступне:

1. На жаль, законодавчі та нормативні акти, що приймаються Верховною Радою та Урядом, ще тенденційні й належним чином не сприяють розвитку приватної форми власності. Наприклад, із прийняттям Земельного Кодексу, Закону про місцеві Ради народних депутатів та місцеве й регіональне самоврядування практично повністю блокується вирішення питань про виділення землі для фермерських господарств, промислового, житлового та громадського будівництва в містах і селищах, будівництво об’єктів інженерного життєзабезпечення міст і селищ. Така ситуація виникла у

зв'язку з тим, що згідно із Земельним Кодексом лише сільські Ради володіють землею за межами населеного пункту (ст. 65), а міста й селища лише в межах існуючої забудови (ст. 63, 64). Крім цього, земельні ділянки, які є в межах міста або селища, але знаходяться у віданні сільської Ради, не можуть без її згоди бути використані для розвитку міста чи селища. Також не діють відповідні статті (п. 1 ст. 12 і п. 1,2 ст. 13) Земельного Кодексу про компетенції районної і обласної Рад щодо регулювання земельних відносин і, зокрема, виділення земельних ділянок, оскільки (ст. 31) вилучення земель для державних і громадських потреб проводиться за дозволом землевласника – сільської Ради. Водночас відмова сільських Рад дати згоду на вилучення земель не може бути вирішена в судовому порядку (ст. 31), оскільки згідно із ст. 1 (абзац 6) Закону про місцеві Ради та місцеве самоврядування сільради є органом місцевого самоврядування базового рівня і наділені власною компетенцією, яка не може бути змінена інакше як законом (ст. 4 абз. 2). Постановою Верховної Ради від 13.03.1992 р. № 2200-ХІІ “Про прискорення земельної реформи та приватизації землі” теж не визначено конкретного порядку й механізмів вилучення земель, що належать місцевим Радам, без їх згоди.

На основі цього пропонуємо створити комісію у складі фахівців Міністерств сільського господарства, юстиції, геології, охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я, Державного Комітету із земельних ресурсів для розробки пропозицій стосовно змін і доповнень до вказаних законів.

2. Украй необхідна комплексна державна програма аграрної реформи. Затягування справи призведе до трагічних наслідків. Як показав останній з'їзд представників так званих колективних господарств, колгоспно-радгоспна система – один із китів адміністративно-командної системи – без хірургії не здасть своїх позицій. Із боку держави необхідні потужні форсовані, але й зважені і вивірені силові дії для стартового прискорення реформи, для наповнення її конструктивним потенціалом, для збалансованого становлення багатуокладного аграрного сектору, для забезпечення безповоротності змін.

Все це матиме неоціненне значення для майбутнього нашої державності й нашого народу. Основні риси такої програми відомі. Досвід Львівщини уявляє багатющій конкретний матеріал. Дякую за увагу.